

WERKEN AAN DE VEERKRACHT VAN BURGERS

Foto: Liesbeth Dingemans

DEEL   PRINT DIT ARTIKEL

NAAR HOME

10 mei 2019

AUTEURS: MARC STEEN , LISETTE DE KONING , JOSÉ KERSTHOLT , BART KOOPMANS , DAAN VAN EEDEN

Burgers zijn niet altijd even goed voorbereid op incidenten, zoals een overstroming of bosbrand. Een serie Community Workshops vanuit het Europese onderzoeksproject SOURCE hielp de veerkracht van burgers te vergroten. De inzichten uit deze workshops zijn ook relevant voor andere crisissituaties, zoals ondermijning en radicalisering.

Wat maakt dat mensen wel of niet voorbereid zijn op crisissituaties? Daarbij spelen 3 niveaus: individueel, sociaal en institutioneel. Op individueel niveau is bewustwording natuurlijk belangrijk; je moet weten wat de risico's zijn en wat je eraan kunt doen. Daarnaast is het belangrijk dat mensen het gevoel hebben dat ze zelf iets kunnen doen (handelingsperspectief). Bovendien zijn mensen onderdeel van een gemeenschap (community). Op dit sociale niveau gaat veerkracht over samen kunnen handelen. Dit niveau is belangrijk voor mensen die minder zelfredzaam zijn; als iemand zelf niet in staat is om tijdens een crisis adequaat te handelen, dan is het fijn als anderen hulp bieden. Op institutioneel niveau is de relatie tussen burgers en professionals belangrijk. Burgers moeten kunnen vertrouwen op professionals, en omgekeerd: professionals moeten kunnen vertrouwen op burgers.

DE CART-METHODE

Er zijn allerlei methoden om burgers beter voor te bereiden op incidenten en om hun veerkracht te vergroten. Vanuit het [SOURCE-project](#) hebben we de CART-methode ([Communities Advancing Resilience Toolkit](#)) (Pfefferbaum, Pfefferbaum & Van Horn, 2011) gekozen om een serie Community Workshops te organiseren.

[Een weerbare gemeenschap kan positief en corrigerend optreden tegen radicalisering](#)

Hoewel de methode zich oorspronkelijk richt op het vergroten van weerbaarheid tegen natuurlijke crises (zoals overstromingen en bosbranden), zijn de leerervaringen en inzichten uit deze workshops ook relevant voor andere crisissituaties, zoals

ondermijning en radicalisering. Weerbare burgers kunnen beter tegenwicht bieden tegen pogingen tot [ondermijning](#), en een weerbare gemeenschap kan positief en corrigerend optreden tegen [radicalisering](#).

Overigens kan burgerparticipatie ook 'dubbele' effecten hebben. Veel mensen gaan zich er veiliger door voelen, bijvoorbeeld omdat ze meer 'control' ervaren en hun handelingsperspectief wordt vergroot. Echter, anderen kunnen zich juist onveiliger gaan voelen, bijvoorbeeld doordat ze zich meer bewust worden van allerlei risico's. Dat effect heeft Eysink Smeets de '[participatieparadox](#)' genoemd.

EFFECTEN

Samen met het Schotse Rode Kruis, een partner in SOURCE, zijn 8 workshops georganiseerd in Schotland, om de effectiviteit van de CART-methode te onderzoeken. Daaraan deden in totaal 69 burgers mee, zowel van stedelijke omgeving, zoals Edinburgh, als van het platteland, zoals het eiland Raasay. Iedere workshop duurde 4 uur. Daarbij hebben we steeds 3 vragenlijsten afgenomen: direct vóór de workshop, direct na de workshop, en 4 weken later. Zo konden we de effecten meten tijdens de workshop, en de effecten op de iets langere termijn. Het zou natuurlijk mooi zijn om ook effecten op de langere termijn te kunnen meten, maar dat is lastig—daarvoor zou je allerlei factoren ofwel constant moeten houden, ofwel verdisconteren, zoals (lokale) economische, culturele en politieke gebeurtenissen en gebeurtenissen in de persoonlijke levens van deelnemers.

In deze workshop zijn 4 onderdelen van CART gebruikt:

1. Data Collection Framework: inventarisatie en presentatie van de specifieke risico's voor fysieke veiligheid in deze gemeente, en van maatregelen om daar mee om te gaan;
2. Community Conversations: open conversaties om informatie, ervaringen, meningen en ideeën uit te wisselen, om een gedeeld beeld te krijgen van risico's en (mogelijke) maatregelen;
3. Community Ecological Map; Stakeholder Analysis: discussie over betrokken partijen, samenwerkingen en processen, om helderheid te krijgen over rollen en verwachtingen;
4. SWOT: gesprek over de sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen van de gemeenschap wat betreft fysieke veiligheid en eventueel het formuleren van vervolgacties.

De workshops hadden als effect dat mensen zich bewuster werden van risico's, dat zij zich beter voorbereid voelden, zowel als individu als gemeenschap, en dat zij zich beter in staat achten om adequaat te handelen bij een eventuele crisis. Deze effecten vonden we vooral bij mensen uit de stad en minder bij mensen van het platteland. Dat is wellicht logisch, omdat mensen op het platteland zelfredzamer moeten zijn dan mensen in een stad. Zij waren dus al beter voorbereid.

WORKSHOPS IN NEDERLAND

Nederland is vooral stedelijk, dus daar zouden we ook positieve effecten verwachten. Echter, 4 uur is een grote tijdsinvestering. Ook hadden sommige burgers in Schotland behoefte aan directe interactie met professionals, zoals hulpverleners of mensen van de gemeente. Daarom waren de workshops in Nederland iets anders wat betreft opzet: korter van duur; en samen met professionals:

- 2 workshops in Bennekom, van elk 2 uur, samen met **Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden**, met een focus op de risico's van bosbranden (met totaal 15 burgers en 6 professionals)
- 2 workshops in Zevenbergen, van elk een halfuur, samen met **Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant**, tijdens een avond over veiligheid in Zevenbergen, met een focus op incidenten in de industrie (met totaal 29 burgers en 3 professionals).

De burgers waren uitgenodigd door de gemeente (in Bennekom via een mailing; in Zevenbergen via allerlei media). De deelnemers waren intrinsiek gemotiveerd om bij te dragen aan veiligheid (het betrof dus geen 'aselecte steekproef'; dat is ook niet nodig voor dit soort focusgroepen).

BURGERS EN PROFESSIONALS

Ook bij deze workshops werden burgers zich meer bewust van de risico's en kregen zij meer het gevoel zelf iets te kunnen doen. Een interessant resultaat was ook dat burgers zich gesterkt voelden door de workshops; ze hadden het gevoel dat ze serieus werden genomen door de professionals en dat ze meer controle hadden. Dit toont de potentie van dergelijke workshops voor het verbeteren van de samenwerking tussen burgers en professionals. Het delen van informatie en de directe interactie met professionals geeft burgers inzicht in het perspectief van de professional; zo krijgen ze een beter inzicht in wat zij zelf in een crisissituatie concreet kunnen doen.

De Community Workshops hebben positieve effecten op de veerkracht van burgers

Ook interessant is dat de effecten van een workshop doorwerkten in de weken erna. We vroegen deelnemers ook na een maand wat ze eventueel hadden gedaan na de workshop, en daaruit bleek dat het merendeel er nog over na had gedacht en met anderen erover had gesproken. Sommigen hadden concrete maatregelen genomen; zij hadden bijvoorbeeld een rookmelder opgehangen en NL-Alert ingesteld op hun mobiele telefoon – dingen die anders vaak blijven liggen. De workshops kunnen dus mensen stimuleren om in actie te komen.

KUNNEN WE DIT OPSCHALEN?

De Community Workshops hebben dus positieve effecten op de veerkracht van burgers; het verbetert hun bewustzijn van risico's, hun voorbereiding en maakt hen meer zelfverzekerd. Echter, omdat het organiseren van zulke workshops best kostbaar is (bijvoorbeeld wat betreft de tijd die professionals steken in de voorbereiding, uitvoering en eventuele vervolgacties), kan het nuttig zijn om te experimenteren met manieren om elementen uit deze workshops effectief en efficiënt op te schalen.

Burgers kunnen best taken op zich nemen, hun kennis delen met anderen of WhatsApp-groepen opzetten

Een Veiligheidsregio of gemeente kan bijvoorbeeld het element 'Data Collection' opnemen als onderdeel van voorlichting over risico's, en dat kan ook deels via brochures, online informatie of sociale media. Of ze kunnen het element 'Community Ecological Map' oppakken samen met betrokken burgers. Ook kunnen ze burgers (meer) betrekken bij het organiseren van vervolgacties, bijvoorbeeld bij het verder onderzoeken van problemen of bij het doorvoeren van verbeteringen. Burgers kunnen best taken op zich nemen, hun kennis delen met anderen of WhatsApp-groepen opzetten. Gemeenten en professionals kunnen daarin faciliteren en eventuele obstakels wegnemen. Deze inzichten kunnen we ook toepassen in andere domeinen, zoals ondermijning of radicalisering, om de weerbaarheid van burgers en gemeenschappen te vergroten. Dit past ook in een aanpak als

Positieve Veiligheid: het stimuleren van participatie, vertrouwen, zorgzaamheid en verbondenheid. <<

Marc Steen, Lisette de Koning en José Kerstholt zijn werkzaam bij TNO, Bart Koopmans en Daan van Eeden zijn respectievelijk werkzaam bij de Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden en de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant. Marc Steen is bereikbaar voor vragen en discussies via e-mail: [marc.steen\(at\)tno.nl](mailto:marc.steen(at)tno.nl).